

Кубік В.Д.,
ст. викладач,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛІНГУ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ

© *Кубік В.Д.*

У статті досліджені основні аспекти системи контролінгу та його місце в системі організації і функціонування управління підприємствами.

Ключові слова: контролінг, управлінський облік, облікова політика, управлінська практика.

This article explores the major aspects of controlling and its place in the organization and operation management of enterprises.

Keywords: controlling, management accounting, accounting policies, management practices.

В статье исследованы основные аспекты системы контроллинга и его место в системе организации и функционирования управления предприятиями.

Ключевые слова: контроллинг, управленческий учет, учетная политика, управленческая практика.

Розвиток ринкових відносин в Україні виявило нестабільність внутрішніх факторів середовища, недостатню інформативність даних, формованих в рамках традиційної системи обліку, державної статистики, а також низький рівень взаємодії, узгодженості і координації у діяльності різних організацій та їх структурних підрозділів. Необхідність впровадження контролінгу на українських підприємствах, також, обумовлена їх кризовим станом і відсутністю належної системи обліку, адекватного і стабільного зовнішнього середовища.

Звичайно, впровадження системи контролінгу вимагає зовсім нового для вітчизняних підприємств підходу до управління. необхідно перетворення організаційної та управлінської структури, наявність кваліфікованих кадрів і модернізований підхід керуючого до процесу прийняття рішень.

В умовах конкурентних ринків для прийняття управлінських рішень недостатньо даних бухгалтерського обліку, які зі значним запізненням відображають вже факти фінансово-господарської

діяльності і не забезпечують єдину систему інформації, на основі якої можливі розробка, застосування та використання рішень, отриманих на основі економічного аналізу, моніторингу, інформаційного забезпечення, планування, контролю та прогнозування. Інтеграційні процеси, що призводять до створення великих корпоративних об'єднань, в свою чергу, ускладнюють умови функціонування господарюючих суб'єктів і обґрунтовують необхідність впровадження нових інструментів, що сприяють оптимізації ділової стратегії та політики управління. В якості такого інструменту може виступати комплексна і мобільна система, що забезпечує методичне та інформаційно-аналітичне супроводження в галузі управління фінансової діяльності організації - контролінг.

Історично склалися дві моделі контролінгу: прагматична «американська» і академічна «німецька», що знайшли відображення в роботах таких зарубіжних авторів, як Р. Манн, Е. Майер, Х. Фольмут, Д. Герман, Д. Хан, Н. Г. Данілочкіна, С. Г. Фалько, В. М. Носова, А. М. Кармінський, Н. І. Оленева, А. С. Аніщенко та інших. Серед українських авторів, що займаються проблемами контролінгу можна виділити роботи Палія В.Ф., Пушкаря М.С., Чумаченко М.Г. та інш.

Зростаюча складність і динамічність економічного середовища, рівень конкуренції на ринку товарів, робіт і послуг вимагає від менеджерів створення ефективного механізму функціонування підприємств та організацій. Успіх діяльності в чималому ступені залежить від застосування сучасних підходів та методів аналізу, якості планування та контролю фінансової діяльності, а також оптимальних організаційних структур та інноваційних інформаційних систем. Для вирішення поставлених завдань необхідна постійна наукова робота з розробки та вдосконалення теоретичного інструментарію, методів створення в організації відповідних служб підтримки управлінської діяльності в галузі фінансів, що володіють знаннями, кваліфікацією і повноваженнями, здатних визначати потенційні можливості і обмеження цих інструментів.

В даний час найбільш вивченими аспектами контролінгу є теоретичні передумови формування та тенденції його розвитку, в тому числі в ринкових макроекономічних умовах, а також використання інструментів контролінгу в системі управління організацією: чинники, в тому числі життєвий цикл розвитку, що впливають на побудову системи контролінгу на підприємстві. У вітчизняній практиці контролінг є науковим напрямом, що тільки зароджується, тому

досвід застосування контролінгу на сучасних підприємствах є вельми обмеженим.

На нашу думку, причин цього може бути декілька. З одного боку, нова концепція контролінгу сприймається з великою часткою інерції через недолік кваліфікованих кадрів, інформацію про впровадження і функції контролінгу, а з іншого – в економічній практиці діяльності вітчизняних підприємств в недостатній мірі підготовлений ґрунт для освоєння і впровадження методів контролінгу.

Якщо говорити про визначення контролінгу як економічної категорії, то тут існує великий розкид думок у фахівців, обумовлений історичними аспектами зародження і розвитку даного напряму наукового знання.

Навести різне формулювання поняття контролінгу в даній статті важливо тому, що в ньому сконцентрована суть кожного варіанта бачення концепцій контролінгу:

- «контролінг – це управління майбутнім для забезпечення тривалого функціонування підприємства і його структурних одиниць» [3, с.13];

- «контролінг – це функціонально відособлений напрям економічної роботи на підприємстві, пов'язаний з реалізацією фінансово-економічної коментуючої функції в менеджменті для ухвалення оперативних і стратегічних управлінських рішень» [5, с.11];

- контролінг «орієнтований, перш за все, на підтримку процесів ухвалення рішень» [2, с.8];

- «... концепція системного менеджменту, управління організацією або окремим функціональним процесом» [4, с.210].

- «під контролінгом розуміють концепцію ефективного управління фірмою... система контролінгу інтегрує облік, планування, маркетинг в єдину самокеровану систему» [7, с.7].

Контролінг в останні роки все частіше привертає увагу українських вчених і практиків. Однак, до теперішнього часу не існує загально визнаного визначення категорії «контролінг». Одні вважають, що контролінг - це внутрішній контроль, інші, що контролінг аналог аудиту. Контролінг порівнюють і з системою програмно-цільового планування. Найчастіше контролінг ототожнюють частково або повністю з управлінським обліком. Деякі розмежовують дві складові контролінгу: контролінг як філософія і контролінг як інструмент. На думку одних, контролінг - філософія і образ мислення керівників, орієнтованих на ефективне використання фінансових ресурсів і

розвиток організації в довгостроковій перспективі. Інші, загальне розуміння контролінгу зводять до концепції економічного управління організацією, спрямованого на виявлення всіх можливостей і ризиків, пов'язаних з отриманням прибутку. Відомо також кілька визначень контролінгу: від ототожнення понять «контролінгу як європейського варіанта управлінського обліку» до визнання «контролінгу філософією менеджменту».

Різноманіття визначень і поглядів свідчить про те, що категорія «контролінг» є недостатньо вивченим поняттям і напрямком, що інтенсивно розвивається в області теорії і практики управління.

Ні з одним з наведених вище визначень контролінгу не можна повною мірою погодитися. В системі контролінгу є місце і управлінському обліку, і контролю, і аудиту і програмно-цільового плануванню, і це ще далеко не всі базові принципи, інструменти та методи контролінгу. Контролінг є основним постачальником інформації для управління діяльністю організації. Немає такої області в управлінні діяльністю організації, яка не була б пов'язана з контролінгом. Узагальнюючи, можна сказати, що контролінг стає однією з основних категорій фінансового менеджменту.

Контролінг - це наслідок теорії обліку та інформаційних систем, без яких він не може існувати. Еволюція обліку поряд з появою інформаційних систем сформували базу, що дозволяє не просто передбачити характеристики існуючої комплексної системи управління діяльністю економічного суб'єкта, а й змінювати її на практиці. Ні теорія обліку, ні теорія інформаційних систем не дають відповіді на питання про закономірності змін управлінських систем. Це область і функція контролінгу.

Залежно від виду розв'язуваних завдань сучасна організація може бути розглянута з різних точок зору, наприклад: як система руху грошових потоків; як система фінансових відносин та інш. Природно, кожна точка зору народжує свій спосіб обліку і управління.

Контролінг - це набір методик, спрямованих на вдосконалення облікової політики і управлінської практики організації. З його допомогою можуть бути вирішені наступні традиційні проблеми обліку та управління: платіжна дисципліна; зниження дебіторської заборгованості; управління витратами; визначення дохідності структурних підрозділів та видів економічної діяльності; забезпеченість оборотними засобами; ефективність фінансових вкладень і позикових коштів; оптимізація податків. Контролінг вже не асоціюють ні з контролем, як таким, що не вірно спочатку, і може

бути пояснено лише близькістю звучання цих понять, ні з системою управлінського обліку, ні з системою інформаційного забезпечення.

Контролінг - це «система управління» фінансами організації в цілому. Контроль - це процес визначення, оцінки та інформування про відхилення фактичних значень від планових (прогнозних) або їх збіги. Планування дає інформацію про передбачувані значення. Облік представляє інформацією про фактичні показники. Контрольна інформація визначає актуальні заходи управління, нові інструменти і методи планування та обліку. Всі ці функції підпорядковані цілям організації, перебувають у нерозривному взаємозв'язку і єдності, їх реалізацію в комплексі дозволяє вирішити система контролінгу. Контролінг включає в себе стратегічне планування інвестицій, прибутку, фінансове планування, прийняття рішень, внутрішню систему обліку та контролю, звіти про реалізацію прийнятих рішень.

Застосування контролінгу найефективніше в розгалужених фінансово-промислових групах, а також в організаціях застосовують консолідовану податкову звітність.

Особливе значення має вирішення питання про впровадження контролінгу в управлінську діяльність малих підприємств, які практично не мають підтримки держави і помилки в області фінансового менеджменту можуть обернутися для них банкрутством. Малі підприємства прагнуть мати досить просту систему обліку, тому система планування не повинна бути надмірно складною і витратною. Допомога малим підприємствам у вирішенні їхніх економічних проблем здатна надати система «фінансовий облік - контролінг», яка з успіхом застосовується на аналогічних підприємствах у Німеччині та США.

В даний час склалися певні умови для впровадження в практику фінансового обліку підприємств інструментів контролінгу, тому що більшість організацій має: ефективних власників, зацікавлених у підвищенні прибутковості та їх інвестиційної привабливості; бюджетування, яке забезпечує виконання фінансового бюджету і контроль фінансових потоків в короткостроковій перспективі може створити ілюзію ефективності діяльності: проблема не в забезпеченні жорсткої фінансової дисципліни, яка, безумовно, необхідна, а в тому, щоб бюджет був правильно сформований і своєчасно скоректований, був гнучким; наближення українських стандартів бухгалтерського та податкового обліку до міжнародних, виводять внутрішній, управлінський облік зі сфери жорстких законодавчих обмежень: управління собівартістю все більшою мірою стає внутрішньою

справою самих організацій; бухгалтерський, податковий та управлінський облік, що становлять основу фінансових відносин, стають більш самостійними і менш залежними один від одного, що створює умови для їх вдосконалення; менеджмент українських компаній інтенсивно поповнюється новими молодими кадрами, які отримали хорошу бізнес-освіту, готовими до прийняття нових ідей і застосуванню сучасних технологій фінансового менеджменту.

Все це робить контролінг доступним і ефективним інструментом формування оптимальних фінансових відносин організацій.

Таким чином, основна ідея концепції контролінгу полягає в підвищенні ефективності оперативного і стратегічного управління підприємством. Оперативний контролінг при цьому забезпечує прибутковість і ліквідність підприємства при зіставленні виручки від реалізації і витрат. Стратегічний контролінг забезпечує життєздатність підприємства, проведення антикризової політики, підтримку потенціалу успіху.

Підсистема контролінгу покликана забезпечувати ефективність схвалюваних управлінських рішень і сприяти оптимізації ділової стратегії і політики системи, що управляє.

Література:

1. Буреніна Н. Б. Концепція контролінгу в умовах глобалізації економічних процесів // Механізм регулювання економіки, 2008, № 3, Т. 1 - Режим доступу: <http://www.essuir.sumdu.edu.ua>
2. Климов С. М. Контроллинг: вопросы теории и практики: учеб. пособие / С. М. Климов, А. Н. Костевят. - СПб. : Знание: ИВЭСЭП, 2005 – 64 с.
3. Манн Р. Контроллинг для начинающих. Система управления прибылью / Р. Манн, Э. Майер ; [пер. с нем. Ю. Г. Жукова]. - М. : Финансы и статистика, 2004.- 305с.
4. Маркетинг / Анн Х., Багиев Г. Л., Тарасевич В. М. ; под общ. ред. Г. Л. Багиева. - СПб. : Питер, 2007. – 736 с.
5. Попова Л. В. Контроллинг, учеб. пособие / Попова Л. В., Исакова Р. Е., Головина Т. А. - М. : Дело и сервис, 2003.- 188 с.
6. Стефанюк И.Б. Понятие, сущность и причины возникновения контроллинга // Финансы Украины. - 2005. - №2. - С. 146-154.
7. Уткин Э. А. Контроллинг: российская практика / Э. А. Уткин, И. В. Мартынюк. - М. : Финансы и статистика, 1999. – 318 с.